

VARNOST IN ZDRAVJE PRI DELU MLADIH DELAVCEV. STALIŠČA IN UGOTOVITVE INŠPEKTORATA REPUBLIKE SLOVENIJE ZA DELO

mag. Boris RUŽIČ, univ. dipl. inž. el.*

IZVLEČEK

V Sloveniji je v smislu zakonodaje s področja dela mladi delavec tisti, ki sodi v starostno skupino 15 do vključno 17 let. Vendar naj ne bi bila deležna posebne skrbi le ta, ampak tudi tista od 18 do 24 let, še posebno takrat, ko gre za prvo zaposlitev. O številu zaposlenih v starostnem razponu 15 do 24 let je iz republiških statističnih podatkov, ki se ne ujemajo z navedenima starostnima skupinama, razvidno, da je v mlajši (15 do 19 let) zaposlenih 3.326 delavcev oz. 0,4 % vseh zaposlenih, v starejši (20 do 24 let) pa 44.355 oz. 5,7 % vseh zaposlenih. Skupno to pomeni približno 6,1 % vse delovne sile v državi, medtem ko je ta procent v EU okoli 11 %. V letih 2004 do 2005 na IRSD nismo zabeležili nezgode pri delu med mladimi delavci, ki bi imela za posledico smrt, pač pa le tri, ki so imele za posledico težjo poškodbo, in to v starostni skupini 20 do 24 let. Žal smo letos že zabeležili smrtni primer mladega delavca, ki pa ni bil zaposlen po pogodbi o zaposlitvi, ampak je delal na napotnico študentskega servisa. Mladi delavci so lahko ogroženi (predvsem v prvih nekaj letih službe) zaradi pomanjkljive usposobljenosti s področja varnosti in zdravja na delovnem mestu, zaradi pomanjkanja delovnih izkušenj in znanj, neustreznega zagotavljanja zahtev in ukrepov s področja varnosti in zdravja pri delu, neustreznega nadzora nad izvajanjem teh zahtev in ukrepov ter tudi zaradi podcenjevanja sicer znanih nevarnosti in škodljivosti, kar je značilno za mlade ljudi.

Ključne besede: inšpekcijski nadzor, mladi delavci, nezgode pri delu, demografska situacija

ABSTRACT

According to the Slovenian labour legislation young workers belong to the age group from 15 to 17 years inclusive. Nevertheless attention has not been devoted only to this youngest age group but also to the group covering the age from 18 to 24 years especially when their first job is in question. From Slovenian statistics of young employees in the age group from 15 to 24 years inclusive (statistic age groups differ from the age groups defined by the Slovenian labour legislation) there are 3.326 workers employed in the age group from 15 to 19 years, i.e.: 0,4 % of all working force and 44.355 workers in the age group from 20 to 24 years i.e.: 5,7 % of all employed. Together it means ca 6,1 % of all working force in our country whilst the percentage in EU shows the figure ca 11 %. In the period 2004 to 2005 there was not any fatal accident at work reported among young workers. There were only three serious accidents at work reported among young workers in the age group from 20 to 24 years. Unfortunately a fatal accident of a young worker happened in October 2006 due to the fall from the height. The young worker was not employed on the bases of a regular employment contract but on the basis of a student's referral note from an authorised organisation.

Young workers may be endangered especially in the first working years, due to the lack of health and safety at work training at their working place, due to insufficient working experiences and knowledge, due to the unsuitable assurance of necessary requirements and measures for health and safety at work, due to improper surveillance over the necessary requirements and prescribed measures, and last but not least, due to the underestimating attitude towards otherwise known hazards, which is characteristic for young people.

Key words: labour inspectorate supervision, young workers, accidents at work, demographic situation

UVOD

Letošnji Evropski teden varnosti in zdravja pri delu je s kampanjo z naslovom »VAREN ZAČETEK« posvečen mladim delavcem in zagotavljanju varnega in zdravega začetka njihovega dela. Kampanja ni osredotočena le na spodbujanje in zagotavljanje učinkovitega zagotavljanja varnosti in zdravja na delovnem mestu, kar je predvsem obveznost in odgovornost delodajalca, ampak tudi na spodbujanje ozaveščenosti o tveganjih in njihovem preprečevanju. Slednja sta sestavni del izobraževanja na vseh ravneh, katerega namen je priprava mladih na prvi delovni dan in na kasnejše odgovornosti v zvezi z varnostjo in zdrav-

* Inšpektor – višji svetnik. Mag. Ružič je direktor inšpekcije nadzora varnosti in zdravja pri delu na inšpektoratu Republike Slovenije za delo, Par-mova 33, Ljubljana

jem pri delu. To pomeni, da kampanja ni namenjena samo delodajalcem, ampak tudi šolam in fakultetam, mladinskim organizacijam, centrom za poklicno usposabljanje ter tudi organom oblasti s področja izobraževanja in dela. Zaželeno je bilo, da se vanjo vključijo tudi strokovne organizacije s področja varnosti in zdravja pri delu, sindikati in delavski zaupniki ter ustanove, ki zagotavljajo programe usposabljanj. V prispevku je uporabljena besedna zveza »mladi delavec« tudi za delavce iz starostne oz. starostnih skupin 18 do 24 let, četudi po definiciji naše zakonodaje to niso.

DEMOGRAFSKE RAZMERE

Slovenske demografske razmere in demografsko gibanje imata v razvoju prebivalstva značilnosti potranzicij-

skega obdobja, kar pomeni značilnosti nizke rodnosti oz. upadanje fertilitnosti. Generacije se ne obnavljajo, posebno problematično je, da se ne obnavlja dovolj osnova za obnavljanje generacij – ženska populacija v starostni skupini 18 do 48 let. Razvili smo stabilen depopulacijski model, kar pomeni, da število umrlih presega število živorojenih.

V državi je v najmlajši starostni skupini 15 do 19 let zaposlenih 3.326 delavcev oz. 0,4 % vseh zaposlenih, v starostni strukturi 20 do 24 let pa 44.355 oz. 5,7 % vseh zaposlenih (1) (tabela 1). Proces staranja delovne sile je sicer značilen za celotno področje držav članic EU. V letih 1995 do 2004 se je število delavcev v EU v starostni skupini 55 do 64 let povečalo za 16 %, medtem ko se je v enakem obdobju število delavcev v

starostni skupini 15 do 24 let povečalo za samo dva odstotka (2).

Bistvena razlika v demografski strukturi zaposlenih med našo državo in EU je, da pri nas delavci v starostni strukturi 15 do 24 let predstavljajo 6,1 % vse delovne sile, v EU pa 11 % (2). Demografska situacija oz. demografsko gibanje pri nas kot v drugih državah že pomembno (negativno) vpliva na starostno strukturo zaposlenih oz. na zelo hiter proces staranja delovne sile.

ZAKONODAJA

Varnost in zdravje mladih delavcev pri delu opredeljuje direktiva Sveta 94/33/ES z dne 22. junija 1994. Tudi okvirna direktiva Sveta 89/391/EGS med drugim določa, da morajo biti še posebej občutljive in rizične skupine zavarovane pred nevarnostmi in škodljivostmi. Sem nedvomno spadajo tudi mladi delavci oz. tisti, ki se prvič vključijo v delovni proces, pa po definiciji v slovenski zakonodaji sicer ne sodijo med mlade delavce. Po tej definiciji (Zakon o delovnih razmerjih (Uradni list RS, št. 42/2002 in 79/2006)) je namreč »mladi delavec« tisti, ki je starejši od 15 in mlajši od 18 let ter zaposlen s pogodbo o zaposlitvi. Starostna skupina 18 do 24 let, ki je dejansko predmet obravnave v evropski kampanji VAREN ZAČE-TEK, torej po naši zakonodaji ne sodi v skupino mladih delavcev in zato tudi ni deležna posebne obravnave.

V naši državi se lahko kot posebej problematična s stališča varnosti in zdrav-

ja pri delu opredeli tista kategorija mladih delavcev, ki so sicer starejši od 18 let, so pa na delu pri delodajalcih na podlagi napotnic študentskih servisov. Ta skupina, ki sicer po naši zakonodaji s stališča varnosti in zdravja pri delu ni deležna nobene posebne pozornosti, je problematična predvsem zaradi naslednjih razlogov:

- pogosto se prvič vključuje v delovni proces,
- praviloma še nima ustrezne strokovne izobrazbe in delovnih izkušenj,
- usposobljenost za opravljanje dela je pogosto vprašljiva, saj gre (oz. naj bi šlo, četudi pogosto ni tako) le za začasna in kratkotrajna dela,
- pogosto je vprašljiva tudi zdravstvena sposobnost za opravljanje dela.

UGOTOVITVE INŠPEKTORATA RS ZA DELO

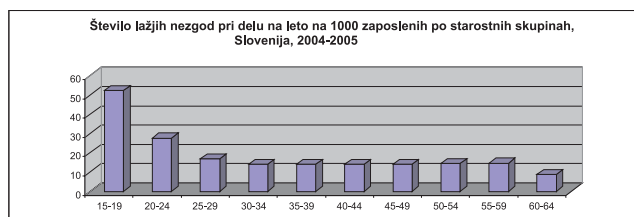
a) na področju nezgod pri delu

Kot je razvidno iz tabele 1 je bilo v letih 2004 do 2005 v starostni skupini 20 do 24 let na IRSD prijavljenih 2459 nezgod pri delu, ki so imele za posledico lažjo poškodbo mladega delavca in 46 težjih. Število poškodb delavcev v starostni skupini 15 do 19 let je občutno manjše, ker je manjše tudi število delavcev v tej starostni skupini. Poškodbe se dogajajo pretežno med moško populacijo, najbolj pogosto si poškodujejo prste na

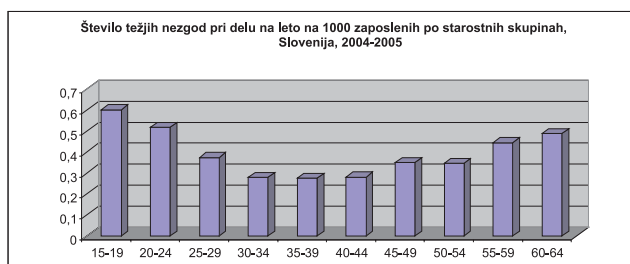
rokah. Nezgode se pretežno dogajajo v dejavnostih, ki zahtevajo ročno spretnost mladega delavca. Sledijo poškodbe prstov noge in kolena. Iz diagramov je razvidno, da sta ravni oz. koeficienta nezgod, ki kažeta število lažjih in število težjih nezgod pri delu na 1000 zaposlenih, najvišja prav med mladimi delavci (sliki 1 in 2).

b) na področju izobraževanja

Z določbo v 13. členu zakona o varnosti in zdravju pri delu se kot temeljno načelo v pravni ureditvi varnosti in zdravja pri delu *uzakonja obveznost*, da morata biti vzgoja in izobraževanje sestavni del vseh oblik splošnega in poklicnega izobraževanja na šolah vseh vrst in stopenj. S to določbo daje zakon pravno podlago za vključitev vzgoje in izobraževanja v zvezi z varnostjo in zdravjem pri delu v izobraževalne programe šol vseh vrst in stopenj, tako da imajo nosilci izobraževalnega sistema posebne obveznosti pri oblikovanju svojih programov. Opisano načelo izhaja iz ugotovitve, da je poznavanje temeljev varnosti in zdravja pri delu neločljivi sestavni del katerega koli usposabljanja za katero koli delo. Vendar ugotavljamo, da se to temeljno načelo še vedno ne uresničuje dovolj kvalitativno oz. v ustreznem obsegu. Posledica tega je, da mladi delavci oz. tisti, ki se prvič vključujejo v delovni proces, niso ustrezno poučeni oz. izobraženi s stališča varnosti in zdravja pri delu.

Slika 1. Nezgode pri delu, ki so imele za posledico lažjo poškodbo, na 1000 zaposlenih, po posameznih starostnih skupinah, Slovenija, 2004-2005 (Vir: IRSD)

Slika 2. Nezgode pri delu, ki so imele za posledico težjo poškodbo, na 1000 zaposlenih, po posameznih starostnih skupinah, Slovenija, 2004-2005 (Vir: IRSD)

Tabela 1. Aktivno prebivalstvo po starostnih skupinah, Slovenija, 2005

Starostne skupine	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64
Število zaposlenih	3.326	44.355	105.768	116.725	123.701	124.873	118.457	95.160	35.897	5.131
Odstotek zaposlenih	0,4	5,7	13,6	15,1	15,9	16,1	15,3	12,3	4,6	0,6

(Vir: SURS)

Tabela 2. Število prijavljenih nezgod pri delu v obdobju 2004 – 2005

Starost	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64
Št. težjih poškodb	4	46	79	65	68	70	83	66	32	5
Št. lažjih poškodb	348	2459	3567	3308	3471	3554	3365	2749	1058	91

(Vir: SURS)

VKLJUČITEV INŠPEKTORATA V KAMPANJO »VAREN ZAČETEK«

Inšpektorat za delo se je vključil v evropsko kampanjo »VAREN ZAČETEK« z izvedbo akcije poostrelega nadzora nad zagotavljanjem nekaterih osnovnih obveznosti delodajalcev do zagotavljanja varnosti in zdravja pri delu za mlade delavce v starostni skupini med 18 in 24 let, ki so bili v tem letu prvič vključeni v delovni proces. V nadzor so bili vključeni samo mladi delavci, ki so bili pri delodajalcih zaposleni na podlagi pogodbe o zaposlitvi. Tisti mladi, ki so bili zaposleni na drugih pravnih podlagah, npr. prek napotnic študentskega servisa, v nadzor niso bili vključeni.

V ta namen so bile za inšpektorje pripravljene strokovne podlage za izvedbo nadzora ter navodilo za pripravo poročila po opravljeni akciji. Kot osnovni vidik nadzora so inšpektorji preverili razmere po dvanajstih vprašanjih:

- Ali so bili mladi delavci ob sklenitvi delovnega razmerja usposobljeni za varno opravljanje dela?
- Ali je bil program usposabljanja mladih delavcev prilagojen dejstvu, da gre za dejansko prvo sklenitev delovnega razmerja nasploh ter tudi prilagojen posebnostim delovnega mesta?
- Ali je bil opravljen teoretični in praktični preizkus usposobljenosti za varno delo na delovnem mestu?
- Ali so mladi delavci seznanjeni o vrstah nevarnosti na delovnem mestu ter o varnostnih ukrepih, potrebnih za preprečevanje nevarnosti in zmanjšanje škodljivih posledic?
- Ali je bil opravljen predhodni preventivni zdravstveni pregled mladih delavcev pred prvo zaposlitvijo?
- Ali je bil predhodni preventivni zdravstveni pregled mladih delavcev opravljen v ustreznem obsegu, ki ga je določil delodajalec na predlog pooblaščenega zdravnika medicine dela, usklajenem s priložo I pravilnika o preventivnih zdravstvenih pregledih delavcev?
- Ali delodajalec zagotavlja izvajanje periodičnih pregledov in preizkusov delovne opreme, s katero delajo mladi delavci?
- Ali je iz izdanih potrdil o periodičnih pregledih in preizkusih delovne opreme razvidno, da je delovna oprema pravilno nameščena in da deluje v skladu s predpisi?
- Ali delodajalec zagotavlja osebno varovalno opremo mladim delavcem, če je njena uporaba zahteva-

na kot ukrep zagotavljanja varnega in zdravega dela in to izhaja iz internih aktov delodajalca?

- Ali delodajalec zagotavlja uporabo osebne varovalne opreme mladim delavcem, če je njena uporaba zahtevana kot ukrep zagotavljanja varnega in zdravega dela in to izhaja iz internih aktov delodajalca?
- Ali je morebitna osebna varovalna oprema, ki jo mladi delavci uporabljajo, ustrezna?
- Ali ima delodajalec v oceni tveganja opredeljeno nevarnost in ukrepe v zvezi z nadzorom nad delom mladih delavcev?

Končno poročilo o opravljeni akciji, ki je potekala od 5. junija do 30. septembra letos, vsebuje ugotovitve in zaključke, ki jih navajamo v nadaljevanju.

Med akcijo so inšpektorji ugotavljali zaposlovanje mladih delavcev pri 538 subjektih nadzora. Med njimi je bilo 16,5 % oziroma 89 delodajalcev, ki so v zadnjem letu zaposlili delavce, stare od 18 do 24 let in je to bila njihova prva zaposlitev. Glede na to da so inšpektorji za pregled večkrat izbirali subjekte, kjer so na podlagi lastnih izkušenj pričakovali večjo verjetnost zaposlovanja mladih delavcev, ocenjujemo, da je dejanski delež podjetij, ki jih zaposlujejo, precej manjši od 16,5 odstotka.

Mladi delavci so bili ob sklenitvi delovnega razmerja usposobljeni za varno opravljanje dela v 87,2 % vseh zaposlitev, vendar je bil program usposabljanja mladih delavcev prilagojen dejstvu, da gre za dejansko prvo sklenitev delovnega razmerja nasploh ter tudi posebnostim delovnega mesta le v 45,3 % vseh primerov usposabljanja.

Teoretični in praktični preizkus usposobljenosti za varno delo na delovnem mestu je bil opravljen v 78 odstotkih. Mladi delavci so seznanjeni o vrstah nevarnosti na delovnem mestu ter o varnostnih ukrepih, potrebnih za preprečevanje nevarnosti in zmanjšanje škodljivih posledic 94,2-odstotno. S podobnim deležem, 95,3 %, je bil opravljen predhodni preventivni zdravstveni pregled mladih delavcev pred prvo zaposlitvijo, vendar niso bili vsi pregledi opravljeni v ustreznem obsegu, kot jih je določil delodajalec na predlog pooblaščenega zdravnika medicine dela, usklajenem s priložo I pravilnika o preventivnih zdravstvenih pregledih delavcev. Pregledov, opravljenih v ustreznem obsegu, je bilo 89,5 odstotka.

Izvajanje periodičnih pregledov in preizkusov delovne opreme, s katero

delajo mladi delavci, je zagotovljeno v 91,8 odstotka. Iz izdanih potrdil o periodičnih pregledih in preizkusih delovne opreme je razvidno, da je delovna oprema pravilno nameščena in da deluje v skladu s predpisi v 90,6 %.

Skoraj vsi pregledani delodajalci (97,5 %) zagotavljajo osebno varovalno opremo mladim delavcem, če je njena uporaba zahtevana kot ukrep zagotavljanja varnega in zdravega dela in to izhaja iz internih aktov delodajalca. V 98,6 odstotkih je uporabljena osebna varovalna oprema ustrezna.

Le 39,3 % delodajalcev, ki zaposlujejo mlade delavce ima v oceni tveganja opredeljeno nevarnost in ukrepe v zvezi z nadzorom nad delom mladih delavcev.

Ob nadzoru so bili v primerih kršitev za devnih predpisov delodajalcem izrečeni tudi ukrepi. V 46 odstotkih je bila delodajalcem, ki zaposlujejo mlade delavce, po pregledu izdana ureditvena odločba. V 3,4 odstotka jim je bila izdana odločba o prekršku. Izrečenih je bilo tudi 7 opominov, kar je 7,9 % vseh primerov.

ZAKLJUČEK

V splošnem lahko ocenimo, da so razmere, v katerih delajo delavci med prvo zaposlitvijo, dokaj dobre. V veliki večini so opravili predhodni zdravstveni pregled, bili so usposobljeni za varno delo in so tudi uporabljali ustrezno osebno varovalno opremo, kjer je bilo potrebno. Se pa še vedno le malo delodajalcev zaveda specifičnosti zaposlovanja mladih delavcev, še posebno pri prvi zaposlitvi, in jih zato povečini obravnavajo na enak način kot vse druge delavce. Le redki pa to kategorijo delavcev v Izjavi o varnosti in v procesu ocenjevanja tveganj posebej obravnavajo.

Opozoriti je treba tudi na dokaj nizek odstotek delodajalcev, ki sploh zaposlujejo mlade delavce iz obravnavanih starostnih skupin. Eden od razlogov, da je s pogodbo o zaposlitvi pri delodajalcih zaposlenih relativno malo delavcev iz obravnavanih starostnih skupin, je zagotovo tudi ta, da številni od njih delajo pri delodajalcih prek napotnic študentskih servisov. Po oceni je število izdanih napotnic na letni ravni okoli 34.000.

VIRI

1. Statistični urad Republike Slovenije, Letopis 2005.
2. Work and Health in the European Union. A Statistical portrait. European Commission. (citirano 14. avg. 2006), Dostopno na spletni strani: <http://epp.eurostat.ec.eu.int>